

طَبِيبُ نَبِيِّمُ

محرری :

مندرجات

مندرجات :

محافظة صحت بدنيه ومداوات طبيه وحميات وتداوى بالماء وعلل
ساريه وامر تحفظيه وتطبيب حقلرنده قرق ايكي عدد احاديث
نبويه بي شاملدر

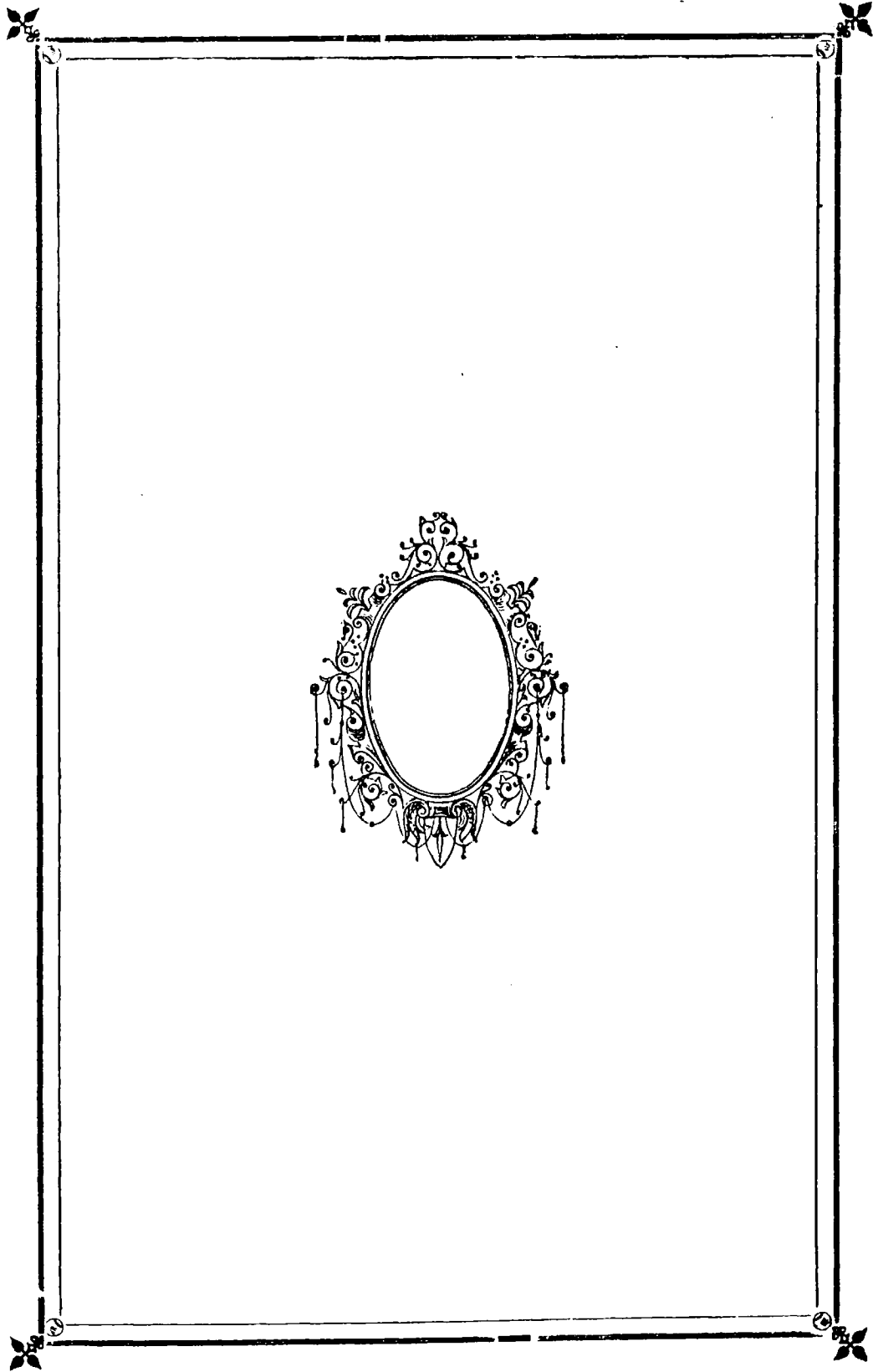
معارف نظارت جليله سنك ١٦٣٨ نومرولى وفي ١٧ كانون اول
سنه ٣٢١ تاريخلى رخصتنامه سنى حائر در

طابع وناشرى : شرو كنهخانه سى صامبى مهابدى قاسم
مهرسز نسخه لر ساخته در

استانبول

پاب عالی جاده سیده رشید افندی خاننده ٢٨ نومرولى قصبار
مطبعه سینده ایکنجی دفعه اوله رق طبع اولنمشدر

١٣٦٤

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد المرسلين
وعلى آله واصحابه الطيبين الطاهرين

طب نبوی ، جناب رسالتآب عليه صلوات ربنا الوهاب
افدمزك عملنى توصيه واجرا بيورد قلى تحريج وروايت اولنان
طب ديمكدر .

اكر چه بحث بك طويل ايسه ده جمع وترتيبى صددنده
بولنديغمز تاريخ طب عربه ديباچه طراز جمال ورونق فزاي يال
وبال اوله جق فوائد طيبه يي شامل بولنديغى جهته جدا مهمدر .

خالق لم يزل وقادر لايزال تعالى شانه عن الظنون والمثال
اولان (الله) عظيم الشان ، پادشاه تقوى پروروشه نشاه عدالت
كستر ولى نعمت بي متمم خليفه رسول المنان غازى «عبد الحميد
خان» افدمز حضرتلر نى اريكه پيراي سلطنت وشوكتده دائم
وقلب شاهانه لر نى انوار تجليات صمدانيه سيله آن بان مسرور و خندان
بيورسون آمين .

سایهٔ معالی وایهٔ حضرت ظل اللہ پلرندہ طبابت قدیمہ حقندہ
آثار عدیدہٴ عربیہ بی تحریر ایلدیکم ائنادہ مطالعہ کذار بند کاسم
اولان طب نبوی حقندہ مشہود باصرهٴ ابتہاجم اولان کتب
ورسائل مطالعہ سی:

من حفظ علی امتی اربعین حدیثا مما محتاجون الیه
کنت له شفیعاً یوم القیمه

حدیث شریفی تحتندہ بولنه بیلمک ایچون یوم حشرو قیامتده
شفاعت محمدیه یه نائل اولق آرزوسیله طبابتہ دائر قرق ایکی
حدیث شریف جمع ایلدم .

طب نبوی حقندہ ۲۷ عدد کتاب یازلمش حتی آنلردن
برقاچ کتاب طبع اولنمش ، برقاچیده فرانسزجه یه ترجمه و نقل
ایدلمشدر .

حیفا که دیکر لر یه نه طبع اولنه بیلمش ونه ده ترجمه ایدلمشدر .
بوجهتله ایادی ناسده و کتبخانه لرده قالبوب حاوی اولدق لر یه منافع
ارباب فنه بهره دار لوا مع اوله مامقده بولنمشدر .

بوعاجز کمبضاعه نك کتب مذکوه دن کوره بیلدکلر مک
اک ممتازی تاریخ هجرت نبویه نك ۷۰۸ سنه سی ذی القعدہ سنک
اواخرنده یازلمش و یایزید جامع شریفنه ملاصق کتبخانه ده بولنوب

طب نبوی

نظر مطالعه دن کچورلمش بولنان ابوالحسن علی الشیخ الکریم بن طرفان نقی الحموی رحمة الله تعالی نام ذات شریفک یازمش اولدینی کتابدر .

بناء علیه بوکتابی اساس اتخاذا یده رک وتسهیل المنافع نام کتابک وخصوصیه امام هام ومحدث نیکنام حافظ ابو عبدالله محمد بن عثمان الذهبی نک یازدینی کتاب الطب النبویک وامام العلماء وشیخ الفضلاء جلال الدین ابوسلیمان داودک تألیف ایدوب مصرده یکر می بش سنه اقدم دار الطب ناظری بولنان فرانسز اطبا سندن «پررون» ک همتیه فرانسز لسانه ترجمه ونقل اولمش و بیک سکز یوز آتمش تاریخ میلادیسنده پارسده طبع اولنان کتابک مندرجات فوائد آیاتندن اقتباس معلومات ایلیه رک طب نبوی عنوان حکمت بنیانیله معنون اولان منافع طبیه یی تاریخ طب عربیه مقدمه اولمق اوزره بوراده تحریر وبیانه تزیین صحایف یادکار اتمکی تبرک عد واختیار ایلدم .

فی ۴ شباط سنه ۱۳۰۷

حسین رمزی

طب نبویك پروغرامی

۱ - طبابت حقنده شرفصادر اولدیغی تخریج و روایت اولمش اولان احادیث نبویهك معانی و مزایای دقیقه سینه واقف اولمق ایچون حکما و اطبای عربك قبول ایلمش اولدقلری اصطلاحات طیه یی بیلدی ره جك و بو احادیث نبویهك و طب قدیمدن نقل اولنان معلومات طیه و حکمییه یی نه صورتله تزیین ایلمش اولدیغی تحقیق ایچون الفاظ و عبارات فیه شرح و بیان ایدیله جکدر .

۲ - صحت و عافیت حقنده حفظ صحت متعلقاتندن اوله رق حکمت ارای س-نوح اولان اقوال پیغمبری یی حاوی بولنه جقدر .

۳ - طبابت و تداوی حقنده و تطب علیهنده شرفورود ایتمش اولان احادیث نبویه یی جامع اوله جق و طبابتك عقل و شرعه موافقتی بیان و اشعار ایدیله جکدر .

- ۴ — حیات و صغوق و حقه‌ده معلومات و یریه جکدر.
- ۵ — امراض انتانیه و ساریه حقه‌ده تفصیلات
و یریه جکدر .
- ۶ — مداوات و ادویه بسیطه و مرکبه حقه‌ده معلومات
نافعه‌نی احتوا ایده جکدر .

طَبَابَةُ بَوَيْتِ

برنجی فصل

طبابت قدیمه نك جهت نظریه سی

ارباب فنونه عرض و بیانندن مستغنی درکه هر فک
با خصوص فن طبك بحث ایده جکی قواعدی بيلمك ایچون
اولا نظریاتجه ، ثانیا عملیاتجه کاینغی مطالعه ایدمك ایجاب
ایدر .

سوزه کیرشمزدن اقدام شوراسنی اخطار ایده ملکه فن جلیل
طب ، قدیم وجدید نامرلیله ایکی قسمدر . بزم بحثه کیرشمک
استدیکنز طب ، طب قدیم اولدیغی جمله نك معلومیدر .
فن طب قدیمك دخی نظری و عملی مباحثی اولوب جهت
عملیه سنه کیرشمزدن اقدام جهت نظریه سنه کیرشمک لازمدر .
طبابتك استکمالنه وسیله اولان جهت نظریه درت شیک
وجودینه متوقفدر .

برنجیسی : امور طبیعیہ؛ ایکنجیسی : احوال بدن انسان؛
 اوچنجیسی : اسباب مرضہ عائد معرفت؛ دردنجیسی : مرضك
 اغراض وعلاماتنه وقوف حاصل ایتکدر .

— ۱ —

امور طبیعیہ

امور طبیعیہ دائر علم یدی قسمدر .

۱ — عناصر اربعہ دن بحث ایدر. عناصر اربعہ (نار) حار
 یابس یعنی قوری صیجاق ، (هوا) رطب حار یعنی ایصلاق
 صیجاق، (ماء) رطب بارد یعنی رطوبتلی صوغوق، (ارض)
 بارد یابس یعنی قوری صغوق دن عبارتدر .

۲ — مزاج در . مزاج یا مفرد یا خود مرکبدر . مفرد
 اولانر حار، بارد، رطب ویابس نامرلیله درت قسمدر. مزاج
 مرکب ایسه (حاریابس) ، (حار رطب) ، (بارد یابس) و (بارد
 رطب) ترکیباتندن مستفاد اولدیغنه کوره ینه درت قسمدر .
 حیوانك وانسانك مزاجلری اشبو اقسامدن برینه تصادفدن
 خالی اوله مز . صباوت و شبابت مزاجلری بشقه بشقه اولدیغی
 دائم کورلمکده در .

مثلا: صیان ارطب المزاج یعنی مزاجی زیاده رطوبتلی اولدیغی

کبی شبان دخی اعدل المزاج یعنی زیادہ سیاہ معتدل و کھل و شیخ
یعنی اورتہ یا شلی اختیار لر ابردالمزاج یعنی زیادہ سیاہ برو دتلی
اولور لر .

انسانك اعضاء بدنیه سی دخی مزاج خصوصندہ مختلفدر .
اعضانك مزاجاً اعدلی جلد اولوب خصوصاً پارمق او جلری
جلدی پك اعدلدر .

مزاج جهتده اك حاری دخی قلب (یورك) در . صكره
(كبد) و آنی متعاقب لمددر . ابردی عظم صكره عصب (سكر لر)
صكره نخاع (مندار ایللك) بعده دماغدر . اك یابس ایسه عظامدر .
زیاده رطب دخی شحومدر .

۲ — اخلاط (صو) در . اخلاط درت قسمدر .

برنجیسی : دمدر . بالاده محرر اولدینی اوزره دم رطب
حاردر . وظیفه سی تغدیة بدندر .

ایکنجیسی : بلغمدر . بو ایسه رطب بارددر .
بونك حالت طبیعیه سنده بولندینی مدتجه وظیفه سی اعضاء بدنی
اروا واسقا قیلمق و اداره بدنده اغدیة تناقص ایتمش بولنور
ایسه دمه استحاله ایلمك و مایع دموی یه تحول ایتمكدر . لکن
اشبو بلغم اوصاف طبیعیه یه مالك دكلدر . یعنی حالت طبیعیه -
سندہ بولنمز ایسه کندوسنه ملوحیت حال پیدا اولمش بولندیغنه
نظراً آکا بلغم مالخ (طوزلی) نامی ویریلور . اولوقت کندوسنده

بولنان حرارت و یا خود حموضت حال لرندن بری نمایان اولور؛
بو حالده کندوسنک اوصاف ذاتیه سندن بولنان حال غلبه ایدوب
ایجاب حال و محاله کوره برودت حکم سورمکه باشلار.

اوچنجیسی : صفرادر . بوکا مراره دخی دینلور .
مزاجاً حار یابسدر . بونک حاملی کیسه مراره در . برصفرانک
وظیفه سی اخلاطک برنجیسی بولنان دمی تلطیف ایدرک
کندویه مخصوص اولان مجاری و عائیة مضیقه دن مرورینی
تسهیل ایلیمک و امعایه دو کیلوب فضلات معائیة نك اندفاعه
سهولت بخش ایدرک امعایی او یاندر مقدر . صفرانک لونی حالت
طبیعیه سنده آچیق و قرمزیدر . حالت طبیعیه سنک تحولی هنکامنده
ایجاب حاله کوره کاه یمورطه صاریسی رنکنده کورینور ،
کاه پراصه کبی آچیق یشیل و ژنکار کبی مائی به مائل رنک
آلور . التهاب حالتنه تحویل ایدر ایسه ژنکاری یشیل رنکه
کیرر . بو نمایش لون دخی علامت موت عد اولنور .

دردنجیسی : سودادر . سودانک طبیعتی یابس بارددر .
وظیفه سی قانه غلظت و یرمک و طحال ایله عظامک اعتداسنه
خدمت ایتمکدر . طبیعت حامضیه سیله هم معدیه دو کلدکجه
حس جوعی او یاندریر . اساساً سودا دینلان اخلاط ثقل مترسب
دمدن یعنی دمک صافیتی اوزرینه چیقیدینی حالده آشاغی به چوکوب
دیبه سکون و استقرار ایدن چوکندیسندن یعنی طور تیسندن

عبارت در که دمك اجزاء صلیه سی ديمك . بو حالت طبيعیه سی اولوب حالت غیر طبيعیه سنه کلنجه: کدورت مترسبه مذ کوره حالت سکونت واستقرارندن بالطبع غلیظ اولمغه حصول تحلیلی عسیر اولدیغنه کوره همیشه طغیان ایدر . بناءً علیه وجود جه التهابی موجب اولوب بوکا حالت مرضیه ومرة السوداء دینلور .

۴ — اعضاء ابتدائی در . اعضاء ابتدائیة بدن مایع منویدن تولد ایدر .

استطراد: اصطلاحات طیه جدیده ده بو اعضاء ابتدائیة بدنه حجیرات والیه ومنویه دینلور . ذوی الحیاتک اعضاء وظائف حیاتیه سندن بحث ایلدکجه مصادف اولدیغمز (پروتوپلازما) دیدیکمز مبنای حجیرات واساس انسجه بوندن نشات اتمکده در .

۵ — ارواح حیاتیه در .

۶ — قوادر .

بوایکی قسمک تفصیلاتی (تاریخ طب عرب) ک قانون بحثده مندر جدر .

۷ — قدرت وكفايت در . بدن انسانیده قدرت وكفايت دینلان شیئک وظیفه سی جذب و دفع فعللرینه مختص اولمق اوزره مهم بر خدمتدر .

استطراد: ذوی الحیاتک کافه سننده یعنی حیوانات و نباتاته شامل اولان امتصاص خاصه سی اوله جقدر . اشته بو خاصه ایله

آغاز حیوانات و انسان؛ هوایی، اغدیة و اشربه سنی خارج بدن بد نلرینه چکوب آلمقده درلر .

— ۲ —

احوال بدن انسان

بدن انسانك احوالی اوچ نوعدر : یعنی انسان بدن جهتدن اوچ حالده بولنور . بریسی صحت ، دیکری مرض یعنی خستهلق، اوچنجیسی کسب صحت ایدلمکله برابر مندفع اولان مرضك وجودده براقدیغی ضعف هنوز زائل اولماق حالیدر . بو اوچنجی حاله نقاهت دینلور . نه صحت ونه ده مرض بو حالده حکمفرمادر . انسانك حالت شیخوختی دخی بو اوچنجی نوعدندر .

صحت برهیئت بدنیه درکه بوکا مصاحب ونائل اولدقجه بدنیه بولنان هر بر اعضاء و جوارح و ظائف طبیعیه سنی صورت منتظمه ده اجرا ایتمش و هر بر موانعدن سلامت بولمش اولور . ایشته صحت و عافیت بدنیه حق تعالی و تقدس حضرتلرینك قوللرینه عنایت بیورمش اولدیغی نعم آلهیه دن قدر و قیمتی بیلنوب تشکری واجبهدن اولان بر نعمت فاضله در . بونعمت صحتك نه وجهه واجب الشکر اولدیغی بیان صددنده فخر عالم الله علیه وسلم اقدمزك بر حدیث شریفلرنده :

نعمتان فیہما کثیر من الناس الصحۃ والفراغ

« صحت و سعادت حال، نعم الہیہ دن بر نعمتدر . نوع انساندن
چوق کیمسہلر آنلرک قدر و قیمتنی تقدیر و ادراک ایدہ مامکدن
طولای معاملہ صرف و استعمالندہ مغبون یعنی تجارتکاہ بدنک
او رأس ماللرینی او امر صادرہ الہیہ ترفیقاً صرف ایدہ ماملری
ملا بسہ سیلہ بہرہ مند اولہ مدقلری رونموند . »

دیو بیور مشلردر .

دیگر حدیث شریفده دخی بو حالتک خستہ نک نعم فاضلہ
آلہیہ دن اولدیغنی و آنک معاملہ صرفندہ او امر آلہیہ امتثال
ایدن کیمسہلر بی نوعنه مغبوط بولندیغنی بیان بیورہ رق بزہ
طریق ادبی تعلیم و نصیحت بیور مشلردر .

شویله کہ :

برکون ابوالدرداء (رضی اللہ عنہ) حضور حکمت نشور
جناب رسالتپناہیدہ بولندیغنی اثناده :

« یارسول اللہ صحت و عافیتدہ بولنوب حقہ شکر و حمد ایتمکی
برعلتہ مبتلا اولوبدہ آکا صبر ایتمکدن زیادہ سورم . »

دیمسیلہ جناب پیغمبر ذی شان علیہ صلوات ربنا المنان
افدمنز دخی :

الله يحب معك العافية

« الله عظيم الشأن آنجح سكا مصاحب اولان عافيتي سور »
بيورمشلر . يعنى طريق تحصيل رضاء آلهيه ده نعمت صحتك
حسن استعماله صرف همت ايدنلرك بقاء صحتي موافق رضاء
آلهي اولديغني بيان بيورمشلردر .

ديكر حديث شريفده دخي (ترمذي) دن روايه :

من أصبح معافياً بدينه آمناً في سر به عنده قوت يومه
فكأنما حيزت له الدنيا

« بركيمسه بدتجه مداخله واذاء ناسدن وارسته وعائله سي
حقنده امنيتله پيراسته اولديغني وياننده قوت روزمره سي بولنديغني
حاله داخل صباح اولورسه او كيمسه كويادنيا كندويه ويرلمش
كبي فرحان اولور .

ديو تقدير نعمت صحته مظهر اولانلرك حالني تعين بيور-
مشلردر .

ابوهريه (رضی الله عنه) حضرت تارندن روايت اولنديغني

اوزره :

يا عباس اسأل الله تعالى العافية في الدنيا والآخرة

« يا عباس دركاه واهب الامال دنيا و آخرتده مظهر سحت
وعافيت اولمغني طلب ايله »

ديو عم محترملى عباس (رضى الله عنه) حضرتلرينه و بو
جهتله عموم ناسه رجاى دوام عافيتك معروض دركاه خدا ايدلمسى
مرضى آلهى اولديغنى بيان بيورمشلردر.
بزاردن روايت اولنديغنه كوره :

اسألو الله العفو والعافية فإنه ما أوتى أحد بعد يقين خيراً
من معافاة

حديث شريفى وارد اولمشدر . معنای شريفى .
« جناب حقدن عفو وعافيت طلب ايدىكز زير ابر كيمسه يه
وحدانيت خدای متعاله علم يقين احسان بيورلدقندن صكره عافيتدن
خيرلونسنه ويرلما مشدر »
ديمكدر .

رسول الله صلى الله عليه وسلم افندمن حضرتلرينه :
« يارسول الله بكا فرض اولان نمازى ادا ايلد كدن صكره حقدن
نه ايسته يم ؟ »

دیو سؤال اولدوقده :

سل الله العافیة

یعنی : « درگاه آلهیدن صحت و عافیت طلب و نیازایله »
دیو جواب ویرمشلردر .

اشبو بیان اولنان اخطارات قدسیه نبویه به نظر آدنیاده نوع
نبی بشر ایچون مظهر معرفت و حدایت خدای متعال اولدوقدن
صکره صحت و عافیت قدر ذی قیمت و مرغوب بر نعمت مشکوره
و جالب حسنه مبروره اولمدینی نمایان اولور . آنک قدر و قیمتنی بیلوب
مغبون اولیه جق یولده استعمال ایدلمسی واجبه دن ایدوکی تعین
ایلر . حیفاکه اکثر خلق آنک قدرینی بر مرضه مبتلا اولدینی
حاله تقدیر و ادراک ایده بیلور . نه چاره که کسب عافیت ایدنجه
اودراکی خاطر نشان ایده میهرک محافظه صحت و عافیتینه صرف
همت ایده مز .

— ۳ —

اسباب مرضه عائد معرفت

اسباب مرضه عائد معرفت آلتی منبعدن حاصل اولور .
برنجیسی : هوادر . موازنه حیاتی محافظه ایتمکه خادمدن .

هوا خالص و جید اولدینی وریاح خبیثه و منته ایله مخالطه
ایتمکدن سالم اولدقجه صحت و عافیت بدنیه به خادم اولدینی کبی
اگر ریاح خبیثه و منته ایله مخالطه ایدهرک صافیت و جیادتی تغیر
ایدرایسه حکم محافظه سی دخی تغیر ایدوب تغیر ایلدیکی درجه به
کوره مورث امراض اولور .

فصل و موسم ائناسنده و هوانک انقلاب و اکتساب اید
کلدیکی حالله کوره برطاقم امراض خصوصیه تحدث ایتک
و برطاقم امراض دخی زوال بولوق خصوصات حکمت فزایی
جاری اولمقددر . مثلاً: موسم سابقه ضدی اولان بر موسم حلول
ایدنجه موسم سابقک تولید ایلدیکی امراضی ازاله ایدرو کندوسنک
موجب اولدینی خسته لنی دخی میدانه کتیررر . از جمله موسم
صیف یعنی یازموسمی صفرائی تحریک ایدهرک امراض صفرا-
ویه بی موجب اولور . فقط امراض بارده بی ازاله ایدر .
فصول سائر نک احوال حکمت اشتمالی بوک قیاس اولنجه منافع
و مضرات احوال و موسم نمایان اولور . هوای بار د بدن انسانی بی
تقویه و تشدید و هضم فعلی تجیید ایلدیکی کبی هوای حار دخی
صورت معکوسه ده اجرای احکام ایلر . هوانک تغیراتی و قوعی
علل ساریه نک ظهورینه وسیله و سبب اولمقددر . بونلرک
ایلروده مباحثه سنه کیریشیه چکدر .

ایکنجیسی: ما کولات و مشروب اندر . ما کولات و مشروب اتک

طبیعت لری خار اولورسه بدنده اثر لری حرارت حصوله کتوریر
وضدی ایسه منعکماً اجرای احکام ایلر .

اوچنجیسی : حرکات وسکناتدر . حرکت، بدنی تسخین
ایدوب سکونت ایسه عکسنی منتج اولور .

دردنجیسی : انفعالات نفسانیه در . انفعالات نفسانیه هموم
وغمومی موجب قبض و فراحی و خجالت و وقاحت کبی حالاتی
مستوجب اولور . انفعالات نفسانیه یارب سبب مغنوی و داخلی،
یا خود سبب حسی و خارجی تأثیرندن ناشی روحک حرکتیله
ظاهر اولور . ایلروده سوزمز بورایه کله جکدر .

بشنجیسی : نوم ویقظه در نوم ارواحی داخل بدنه ارجاع و قصر
ایدر بو حالده بدن متبردا اولور . حتی بوسیدن در که انسان او یور
ایکن اورتمکه لزوم کوریر . یقظه بونک عکسنه در .

التنجیسی : استفراغ و احتباساتدر . بو ایکن حال احکام
طبیعیه لرینی اجرا ایلدک لری تقدیرده بدنه نافع و صحت و عافیت
بدنی حافظدر .

— ۴ —

مرضك اعراض و علاماته و قوف حاصل ایتك

انسانك بدننده کی قیللرك و بدنك سیاه رنگلی بولنمای

مزاجك حرارتنه، ضد وعكسى دخى برودتنه دلالت ايدر. بدنك سمين يعنى ياغلى اولماسى ، اتلرى متين وچوق بولماسى حرارت ورطوبت مزاجه ، هله چوق ياغلى وعادتا شيشمان اولمى رطوبت وبرودت مزاجه دالدر. كثر نوم رطوبت مزاجه، قلت نوم يبوسته دلالت ايلديكى كى اعتدان نوم دخى اعتدال مزاجدن نشات ايدر . هيت بدن واعضايه اطراف وجوارح بدنك شكل ونسبتلرى دخى شايان دقتدر. مثلا: اطراف وجوارح قوتلى واتلى اولمق مزاج حار ، عكسى دخى ضدىنى اشعار ايدر .

كذلك احلام يعنى رؤيا كورمك دخى مزاج بشرى بيلدير علايمدنر. شويله، كه: رؤيا ده صارى وقرمزى رنك كورمك، آتسى رؤيت ايتك مزاجك حار اولديغى ميين در . عكس وضدىنى كورمك دخى مزاجك عكسنى يعنى بارد اولديغى بيلدير . بدنك رايحه شديدسى مزاج حارك علامتى اولوب هيچ جلدنده قوقويه مالك اولماق برودتلى مزاجك علامتيدر .

كذلك نبضك قباروب قالنلاشمسى وسرعت حركتى مزاجك حار، ضدى دخى مزاجك باردا اولمسنه دالدر . احوال بول دخى مزاجى بيلدير . حدت وحرمت ونارىتى مزاجك حرارتى . ضدى دخى عكسنى معان اولور . قوقوسى دخى حرارت ، عدم رايحهسى ايسه برودته دلالت واره ايدر .